

Antolik Károly.

1843.—1905.

Irta és felolvasta **Dr Wagner Lajos** 1905. december hó 11-én.

Az eljárás módok közül, melyeket az emberi elme a tudományos vizsgálódásban követ, az első a deduktív módszer. Ha történetileg vizsgáljuk a kérdést, azt tapasztaljuk, hogy az emberi elme hosszú időn át alig alkalmazott más módszert a tudomány terén.

Tekintsünk csak vissza, mikor mi idősebbek ötven évvel ezelőtt a középiskolába léptünk, milyenek voltak a didaktikai viszonyok. Mit tanultunk már az alsó osztályokban? Szabályokat, definíciókat, axiómákat. Már a VIII-ik osztályba jártunk, tanultuk a fizikát Subic-Kruesz Krizosztom tankönyve szerint, de induktív módszerről alig volt fogalmunk. Csupa szabály, csupa törvény, postalátum, matematikai bizonyítás és az iskola-év alatt egyetlen egy kísérlet!

Pedig Verulami Bacon Novum Organum (1620) című munkája, a nagy újjáalkotó módszertana, már majdnem háromszáz évvel ezelőtt jelent meg!

És Descartes a dedukció módszerének nagy megalapítója azt mondja:

„Szeretné, ha az iskolában tanított spekulatív filozofia helyett, egy gyakorlatit lehetne találni, mely megismertetne bennünket a tűz, víz, levegő, csillagok s a bennünket környező testek működésével és erejével oly tüzetesen. mint a hogyan kézműveseink különböző foglalkozásait ismerjük: egyszermind arra is tanítana bennünket, hogy megfelelő célokra a mesteremberekhez hasonlóan alkalmazni is tudjuk az erőket s így a természetnek urai és birtokosai lehessünk.“

Descartes előtt Verulami Bacon lángelméjének és stílusának minden hatalmát felhasználta, hogy a filozófiát ezen új irányba terelje. Macaulay szerint Bacon keltette életre a hasznos tudományokat, ő nyitott előttük jövőt s tárta fel kimeríthetetlen gazdagságukat.

Erős hittel hirdette új módszertanában a természettudományuk eljövendő fontosságát és a művelődésnek e tudományokkal való gazdagodását. A természettudomány szerinte a tudományok anyja.

Az ember csak annyit tud, a mennyit megfigyel.

Első lépés a tapasztalatgyűjtés, tényeknek gyűjtése, megfigyeléssel, kíséréssel. Csak annyit tudunk, a mennyit a természetből ellesünk, megfigyelünk.

A tapasztalati anyag feldolgozásának módja pedig az indukció. Az indukció az egyes tényekről az általános törvényre vezető eljárás.

Bacon érdeme, hogy ő a tényekből kiinduló természettudományi gondolkozás formális megalapítója.

És az a férfiú, a kiről ez órában kegyelettel megemlékezünk, mint tanár, mint tudós alaposan értette Verulami Bacon módszertanát. Helyes felfogása az volt, hogy a természettudományok tanításának módszere lényegében abban foglalható össze, hogy a tanuló a természet körében a maga szemével tanuljon meg helyesen látni s idevágó ismereteit mindenkor az előtte lévő természeti tárgy szemléletéből és megfigyeléséből szerezzze meg.

A tanulóknak a látottakról a maga szavaival értelmesen és szabatosan kell beszámolnia.

A fizikában a természetben végbemenő tünemények megfigyeléséből, vagy kísérlet útján szerett tapasztalatokból indult ki. A tárgyalás kiinduló pontja nála a kísérlet. Ezt a módszert alkalmazta tanulmányaiban, értekezéseiben is.

Itt mindenekelőtt azokról a dolgozatokról kell megemlékeznünk, a melyeket boldogult, nagyérdemű társunk e közben tartott.

Antolik Károlynak a pozsonyi orvos-természettudományi egyesületben tartott előadásai a fizika, kozmografia és a földrajz köréből arról tanuskodnak, hogy ő oly nagy szeretettel

teljesítette kötelességét az egyesülettel szemben, mint kevesen. Nem kimélt fáradságot, időt, anyagi áldozatot, hogy szakértelemmel és szorgalommal kidolgozott értekezéseit itt előadhassa.

Egyesületünk közleményei több becses értekezését hozták; egyes előadásainak a tartalmát és vizsgálódásának eredményét csak vázlatosan közölték.

Az akusztika köréből választott tételei:

A rezgő hárttyák hangidomai és azok rendszere. A hanglejtő rendszere. Polychordjának bemutatása.

Resonantia és consonantia.

A hanghullámok sebességéről.

Az elektromosság köréből vett tételei:

A sugárzó elektromosság.

A villamosság sebességének meghatározása.

A sugárzó elektromosság legújabb haladásáról.

Marconi drót nélküli táviró készülékéről.

Az optikából:

Az új távcsövekről.

A fizikai és matematikai földrajz köréből:

Andree expedíciója az éjszaki sark vidékére és annak veszélyei.

Foucault ingakísérlete földünk tengelye körüli forgásának bizonyítására.

Az időszaki forrásokról.

A grönlandi jégmezőkről.

A felsorolt előadások közül különösen említendő „A hanglejtők rendszere.” — Ez a fizikának igen bonyolódott fejezete. E tárgygyal foglalkozó szakmunkák tele vannak megjegyzésekkel és panaszokkal, melyekből határozottan következtethetjük, hogy a jelenlegi állapottal sem a zenészek, sem pedig a tudósok nincsenek megelégedve.

A hanglejtők rendszere, már az ókori filozofusoknak figyelmét vonta magára.

A lesbosi Terpandros (VII. század Kr. e.) rendszerbe foglalja a görög zenét és feltalálja a héthúrú kitharát.

Euklides, a híres alexandriai matematikus (III. század

Kr. e.) a hangtannal tudományosan, matematikai alapon foglalkozik.

Hangrendszerünk úgynevezett hét főhangjainak számviszonyai már Pythagoras óta ismeretesek, s noha a még kíváncsi öt hang csak annak kiegészítése volna, hogy rendszerré legyen, mégis azoknak viszonyait senki még eddig meg nem tudta állapítani. Mondja Győri Sándor hazánkfia „A hangrendszer kiszámításáról“ és „A hangszerről és a zongorák hangolásáról“ szóló műveiben.

Pythagoras találta fel a monochordot.

Legyen megengedve a filozofusról röviden szólanom.

Pythagoras, a krotoni bölcse az (VI. század Kr. e.), a kinél természetbölcseleti rendszerének alapjául esztétikai vonatkozások szerepelnek. Ő és titkos társasága matematikai tanulmányokkal foglalkozva, a számokban ismerte fel az összes létezők formális meghatározottságainak törvényeit. A zenei hangok viszonyának fűrkészése közben is bepillantottak a dolgokban levő szabályszerűségbe.

Pythagoras állítólag felismerte az ütések mélyebb vagy magasabb hangja s a kalapácsok eltérő súlya közt fennálló viszonyt. Ezt a felfedezést azután értékesítette.

Ő és iskolája a hangviszonyoknak törvényeit részletesen fejtegette.

A létezésnek más formáit is figyelembe véve, lassanként általános érvényű tételekhez jutottak. Úgy találták, hogy végtelenből és végesből, határolóból áll minden, szám uralkodik mindenütt. Mindenben ott van a sok, de ez addig határozatlan, míg a mérték nem határolja. Hogy valami létrejöhessen, a soknak egy gyé kell válnia. Ezt az összhang, a harmonia teremti meg, mely a nem — hasonlót összekapcsolja.

A térvizonyokban, szabályos alakokban, sőt a testi létezőkben általában harmonia uralkodik s e gondolat vonul végig kozmologiai, anthropologiai és ismerettani tételeiken is (szférák harmoniája, az egész világegyetem harmonia, a lélek, az igazságosság s az erény általában harmonia).

A mindenség egy óriási mértani egész, a szám őseredeti alapja a dolgok létének s a rendezett világegyetemben való örök fennmaradásának, egyszersmind pedig feltétele minden

ismeretnek. A szám teszi a dolgokat felfoghatókká, ez hozza őket a lélekkel harmoniába, hogy így a hasonló a hasonlóat megtalálja. A számokon alapuló igazi megismerés minden tévedéstől ment.

A harmonián felépült esztetikai világfelfogásuk szerint az egész világ jól elrendezett, belső összhangban álló műremek, melynek minden apró részlete mint egy hatalmas szimfonia hangjai harmoniában olvadnak össze.

Pythagoras és követői a zenét kezdet óta le a késői újpythagorasi iskoláig előszeretettel művelték. Szerettek beszélni a zenének a kedélyre való titkos erejéről, tevékenységre serkentő, majd lecsendesítő, megnyugtató hatásáról. Ha álomból ébredtek, lantjátékkal tették lelköket éberré s ruganyossá, elalvás előtt ugyanaz, az esetlegesen visszamaradt izgató gondolatoknak elűzésére szolgált.

Általában fontos eszköznek tartották a szenvedélyek legyőzésére, erkölcsi képző erőt, sőt fizikai gyógyító hatást tulajdonítottak neki.

Náluk van gyökere a későbbi korokban felmerülő, jó részben mesés és bolondos föltevéseknek a zene fiziológiai hatásáról és orvosi alkalmazásairól. (V. ö. Az esztetika története. Irta Jánosi Béla. I. 35—37. l.)

A hanglejtők rendszerével tüzetesen foglalkozott legujabban Helmholtz.

Helmholtz Hermannak (1821—1894), a kiváló természettudósnak, heidelbergi, később berlini tanárnak a fiziológia és fizika körére kiterjeszkedő nagy értékű művei közül a hang- és színérzetek fiziológiai vizsgálatával foglalkozók igen figyelemreméltók. Írójuk azon a határterületen mozgott bennök, mely a természetes vonatkozásaik folytán egymásra utalt, de eddig kapcsolatban nem hozott tudományok: egyik oldalról a fizikai és fiziológiai akusztika, meg a zenetudomány és esztetika, — más oldalról pedig az optika és festészet elmélete között fekszik.

A hangérzetek tanának első, fiziológiai és fizikai részében a természeti jelenségek körében mozog, melyek csak a szükségyszerűséggel következnek be, a hangsorok vizsgálatával

azonban már az aesthetikai térre lép át, a hol a nemzeti és egyéni izlés eltérései kezdődnek.

Fizikai fejtegetéseiben a hanghullámok természetéből és összetételeiből magyarázta, miért hall a fül némileg megfeszített figyelem mellett a csengő alaphang mellett egy egész sor harmonikus mellékhangot.

Oh m fölfedezése, hogy minden hang voltaképen összetett és alaphangból áll, most lett bebizonyított és megértett tudományos tényé.

Helmholtz okoskodásában abból indul ki, hogy a zenei technika elemeinek, a hangsoroknak, hangnemeknek és a harmoniának megválogatásánál nem pusztá önkény és szeszély, hanem törvényesség uralkodik, melyet a művészek nem tudatosan, hanem tapogatózva és próbálgatva, hogy vajjon melyik kapcsolat látszik inkább, valósítottak meg.

De itt azzal kell tisztába jönnünk, miként vehetünk szemlélet által törvényszerűséget észre, a nélkül, hogy ez valóban tudatosá válnék.

Helmholtz műve épen azt tünteti fel, hogyan jutottak a zenészek lassanként a hangok és akkordok rokonságának észrevételéhez s hogyan találták meg a general-basszus összes törvényeinek rendszerét azon törekvésük folytán, hogy a zenemű hangsorai közt világosan észrevehető kapcsolatot létesítsenek.

Itt a nem tudatos eljárás mindenütt nevezetes szerepet játszott.

A parciális hangok (alaphang és kiegészítő hangok) a hallószerv érzéki felfogásában jelen vannak ugyan, de nem válnak mindig tudatosokká. Rendesen egynek fogjuk fel őket, mint az összetett étel ízét.

Az akkordok rokonsága iránt való érzék épen így nem tudatosan fejlődött ki a XV. és XVI. században, mint előbb a hangok rokonságát illető érzék.

A hangok közt a nyolcadnak hasonlósága az alaphanggal feltűnő, ez a hangköz, aesthetikai hatására nézve teljesen tiszta.

A legvonzóbbak a harmad és hatod s ezek a fülre még érthető hangkörök közül épen a legutolsó.

Ezek Helmholtz fejtegetéseinek legfőbb eredményei. (V. ö. Jánosi Béla. Az aesthetika története. III. 531—534. l.)

Antolik Károly, ki a berlini egyetemen Helmholtz tanítványa volt, szintén beható tanulmányozásának tárgyává tette a hanglejtők rendszerét. Hosszú ideig foglalkozott e tárggyal, számos kísérletet, matematikai számításokat tett, míg sikerült neki a hanglejtő új rendszerét megalkotnia, a tizenkét húrral bíró polychordját megszerkesztenie, s rajza és utasítása szerint Kohl Miksa, chemnitzi mechanikusnál megcsináltatnia.

Ebbeli tanulmányának eredményéről a nézetek különbözők, majd kedvezők, majd kedvezőtlenek. Én nem vagyok sem fizikus, sem zenész, így nagyon természetes, hogy véleményyt e tárgyban nem mondhatok. Azt azonban bátran állithatom, hogy Antolik munkájának azaz érdeme, hogy az akusztikának és a zene aesthetikájának e meg nem fejtett kérdését ismét föllevenítette és a hanglejtő rezgési számainak táblázataival nagy szolgálatot tett azoknak, a kik e nehéz problémával tovább foglalkozni szándékoznak.

Antolik nevét a tudományos világban, a fizika történetében elektromos alakjai tették ismeretessé, melyeket ma már Antolik-féle alakoknak neveznek.

Ezek az elektromos poralakok az elektromosság elhelyezkedését szigetelőkön árulják el. E végből az elektromosságnak kitett szigetelőt alkalmas porral, pl. kén és minium keverékével hintik be, melyek egyik része a pozitív, másik a negatív elektromos helyekre rakódik.

A tizennyolcadik századból ismeretesek a Lichtenberg-féle alakok; de ezek az Antolik-félékkel nem versenyezhetnek. Lichtenberg a göttingai egyetemen volt a fizika tanára. Ő egyuttal a legnevezetesebb humoristák egyike és Hogarth híres képeinek geniális magyarázója.

És valamint az Antolik-féle elektromos alakok maradandó nevet szereztek neki a fizikában, úgy ugyanazt állithatjuk a rezgő hárttyák hangidomairól is, mely dolgozatát mult évben adta ki. A straszburgi egyetem fiziologiai intézetének igazgatója e nyáron kérte tőlünk Antolik e dolgozatának egy példányát, mely munka a külföldön is keltett feltűnést.

Ezeket a hangidomokat is ma-holnap az Antolik-féle rezgő hárttyák hangidomainak fogják elnevezni.

Bátran mondhatja:

Exegi monumentum aere perennius.

Most áttérek Antolik Károly irodalmi működésének áttekintő ismertetésére, a melyet e tisztelt társulaton kívül kifejtett.

Harminc évnél tovább dolgozott a hazai és külföldi folyóiratokba és évkönyvekbe, s dolgozatainak tárgyát különös előszeretettel a villamosság és az akusztika köréből választotta.

A Természettudományi Közlönyben megjelent értekezései:
A villamos szikra sikamlásáról. 1873.

Az elektromos szikra rajzairól és sikamlásáról. 1882.

A kir. Természettudományi Társulat meghívása folytán e társulat szaküléssein értekezett (1882. febr. 15. és 17.):

A villamos szikra nyomairól az előlegesen megvillanyozott lombikokon.

A villamos szikra egyesülésénél mutatkozó néhány tünetnyről és a sugárzó villamosság által vetett árnyékokról.

A Holtz-féle influenzagép kezelése és szárító lámpája. (165. füzet).

Fizikai kísérletek (102 cikk), a Bugát-féle 300 frtos pályadíjjal jutalmazott pályamunka, megjelent a Természettudományi Társulat Pótfüzeteiben (1890).

A villamhárító védőhatárai. Megjelent a Természettudományi Társulat félszázados „Jubileumi Évkönyvében.” 1892.

A Magyar Tudományos Akadémia Matematikai és Természettudományi Értesítőjében:

A gyűrű-csőves higany-légszivattyú. (1885.)

Ugyanaz németül: Ringförmige Quecksilber-Luftpumpe, az Akadémia által kiadott *Naturwissenschaftliche Berichte aus Ungarn* című folyóiratban. (1885).

A hang áttétellel előidézett hangidomokról kifeszített rezgő hártványokon és üveglemezeken. (1890).

A Műegyetemi Lapokban:

Villamos füstalakok. (1877).

A villamos szikra sikamlásáról és különösen az ellentétes villamosságok kiegyenlítődési helyéről a szikrában. (1878).

A Matematikai és Fizikai Lapokban:

A rezgő hártványokon észlelhető új hangidomokról és azok rendszeréről. (1893).

A Zene- és Színművészeti Lapokban:

A hanglejtők rendszere. (1894).

A magyar Orvosok és Természetvizsgálók vándorgyűléseinek Évkönyveiben:

A villám hatásairól és a légköri villamosságról. 1882.

A debreceni vándorgyűlés ezt a munkát 100 forinttal jutalmazta.

A nap csodáiról. 1891. Előadta a nagyváradi vándorgyűlésen.

A hullák elégetésének szükségességéről. 1892. Előadta a brassói vándorgyűlésen.

A magyar Orvosok és Természetvizsgálók ez idei. (1905). — szegedi vándorgyűlésének t. elnöksége, Dr. Chyzer Kornél, miniszteri tanácsos úr, egy előadás tartására Antoliktól is felkérte; de nekem arra, mint akkori helyettesének sajnálatom kifejezése mellett tagadó választ kellett adnom.

A kassai reáliskolai értesítőben:

Villamos rajzok a bekormozott testeken. 1874.

A nagyváradi Természettudományi Szemlében:

A világ teremtése a tudomány mai szempontjából. 1875.

Az aradi Kölcsey-Egyesület Évkönyvében:

A csillagos ég. Hat értekezés. 1889.

Ezt az évkönyvet Antolik Károly, mint az aradi Kölcsey-Egyesület alelnöke szerkesztette.

Ugyancsak Aradon társszerkesztője volt a Középiskolai Szemlének s abban közölte „Természettani kísérletek az az iskolában“ című dolgozatát. 1882. 3 füzetben.

Szerkesztette a pozsonyi állami főreáliskola Értesítőjét 12 éven át. s abban több értekezése jelent meg.

Számos cikket, különösen tárcacikket a természettudományok köréből közölt a budapesti és vidéki hírlapokban.

Középiskolai tankönyvei:

Kísérleti természettan. 672 ábrával. Arad 1879.

A Természettan és vegytan elemei. 303 ábrával. 1880.

A Természettani földrajz elemei. 250 ábrával. 1881.

E kézikönyvek jóságát igazolja az, hogy egymás után több kiadásban jelentek meg.

Wiedemanns Anale n című folyóiratban:

Über die Ausgleichsstelle der elektrischen Funken in der Schlagweite. 1878.

Über neue elektrische Figuren. 1882.

Über einige Kunstgriffe bei der Behandlung der Holtz'schen Influenzmaschine und über die Trockenanlage. 1883.

Zeitschrift des elektrischen Vereines című bécsi folyóiratban:

Über strahlende Elektrizität. 1883.

*

Praktische Physik c. magdeburgi folyóiratban:

Physikalische Experimente. 1891. 14 fűzetben.

Zeitschrift für den physikalischen und chemischen Unterricht c. berlini folyóiratban:

Physikalische Experimente. 1890—1891.

Ennek a folyóiratnak Antolik egész haláláig volt rendes munkatársa.

*

Poggendorffs Annalen című folyóiratban:

Über das Gleiten elektrischer Funken. 1873.

Über elektrische Figuren. 1875.

Verbesserter Giftheber. 1876.

Elektromos alakjairól szóló értekezését közölte a párisi elektromos szaklap is 1884.

(La Lumière électrique. Journal univ. d'Electr. XI. kötet.)

Kitüntetései:

1899-ben a vallás- és közoktatásügyi m. kir. minisztertől tanári és irodalmi működéseért elismerő okiratot nyert.

A budapesti országos kiállítás alkalmával mint kiállító szerepelt. Kitüntetése: Kiállítási nagy érem a haladásért.

A milleniumi kiállításon szintén szerepelt mint kiállító s kitüntetésül a kiállítási érmet kapta. 1896.

Hasonló kitüntetés érte a párisi elektromos kiállításon is 1881.

Az aradi Kölcsey-Egyesület 1892-ben érdemei elismeréséül örökös tiszteletbeli alelnökké választotta.

*

Antolik Károly 24 évig működött mint tanár és 13 évig mint a pozsonyi reáliskola igazgatója.

1843-ban született Kolbachon Szepesmegyében.

Polgári szülők fia, a kik nem kimélték áldozatot, hogy tehetséges gyermeköket iskoláztathassák.

A gimnáziumot Lőcsén, Eperjesen és Nagyváradon végezte.

Mi idősebbek, a kik középiskolai tanulmányainkat az ötvenes években megkezdettük, jól tudjuk, mily változásokon ment keresztül hazánk középiskolai ügye a szabadságharc lezajlása óta mai napig.

Mi láttuk a nemzeti szellem elfojtását az abszolutizmus alatt s annak nagy lelkedéssel való ébredését, terjedését és izmosodását.

A Thun-féle Organisations-Entwurf aerája alatt német volt a tanítás nyelve, s a hatvanas évek elején magyarrá lett a középiskola.

Megvallom, nekünk felvidékieknek megfeszített és kitartó szorgalommal kellett hozzálátnunk, hogy hiányos magyar nyelvi ismereteinket pótoljuk, hogy lépést tarthassunk született magyar ajkú társainkkal. De Kölcsey Ferenc atyai intelme a Parainesisban lebegett szemünk előtt s hazánk iránt való szeretet ösztönzött minket és rövid idő alatt megtanultunk magyarul, úgy hogy az érettségi vizsgálatot már magyar nyelven tehattük.

Az érettségi vizsgálatot Antolik Károly Nagyváradon letévén, a budapesti egyetemre került, hogy tanári pályára készüljön. Petzval és Jedlik voltak tanárai. Előbbi a matematika és csillagászat, utóbbi a fizika jeles művelője.

Antolik a filozófiai tanfolyamot sikerrel végezte s a tanári vizsgálatot jó eredménnyel állotta ki.

Mint filozófiai hallgató távirótiszti és tornatanítói oklevelet is nyert; és a budai vincellériskolában is hallgatta a kertészeti és szőlőművelési előadásokat, sőt kapált is, gyomlált is a szőlőben és a gyümölcsös kertben.

Ebben az időben nagy tanárhiány volt nálunk, úgy hogy Antolik, a mint tanulmányait befejezte, egyszerre két helyre

kapott meghívót: Kaposvárra és Besztercebányára. Ő Kaposvárra ment, néhai Somsich Pál személyes meghívására. De itt csak egy évig maradt. A kassai reáliskolához nevezték ki, s e kinevezést örömmel fogadta, mert közel volt szülőföldjéhez.

Mint kassai tanár egy évi szabadságot kapott s továbbképzése céljából külföldre ment. Egy semestert a heidelbergi s egy semestert a berlini egyetemen töltött. Heidelbergben Bunsen és Quincke tanárok előadásait, Berlinben Helmholtz tanár kollégiumait látogatta szorgalmasan.

Haza térvén, Aradra került a kir. gimnáziumhoz és 1892-ben nevezték ki a pozsonyi reáliskola igazgatójává.

Midőn a mult (1904—5.) tanév vége felé járt, junius hó 20-án, három havi szenvedés után jobblétre szenderült.

Emlékét és érdemeit a tanártestület rendkívüli tanácskozásában jegyzőkönyvbe iktatta.

Nagy részvéttel temettük el. Sirjánál Dalotti Ödön tanár bucsúztatta s ugyan ő irt szép nekrológót is róla a Tanáregyesületi Közlönyben.

Temetésénél társulatunk őszinte hálája jeléül szép koszorút tett nagyérdemü társának ravatalára, tagjaink közül számosan kísérték sirjáig, s rendkívüli választmányi ülésben őszinte tisztelettel és hálával méltattuk érdemeit.

Antolik Károly jó tanár, jó igazgató, jó író és jó ember volt.

Hivatalát, jobban mondva hivatását szerette s ebbeli teendőit kötelességtudással, pontossággal, ambícióval végezte, s az előljáró hivatalát mérsékelt fokú büszkeséggel viselte.

Igazgatói irodája mintaszerű volt. Ezt mint több hónapon át volt helyettese jó lelkiismerettel állíthatom, de erről sokkal többet mondhat a felsőbb tanügyi hatóság.

Fizikai szertára megtekintésre méltó.

Tanítványait szerette. Érdeklődött a gyermeki lélek tulajdonságai, naivságai iránt.

Nagy érdeklődéssel kísérte a rajzoktatást s intézetünk rajztanára az ő ösztönzésére több ízben rendezett sikerült rajziállítást. Ő maga is jó rajzoló volt. Nagy szemléltető képei a csillagászathoz ma is diszítik a reáliskola fizikai tantermét.

A fizikai oktatáshoz való ábrákat nagy pontossággal készítette s arra szoktatta tanítványait is.

Jó térképeket is rajzolt.

Szerette a zenét, az éneket. Örült, ha a tanulók az ifjúsági hangversenyben jól énekeltek és jól játszottak. Az énektanítást nagy figyelemmel kísérte.

De legnagyobb gondot fordított a tanuló ifjúság testi nevelésére. Már Aradon foglalkozott tüzetesen a tornatanítással s irt is egy értekezést a tornázásról botokkal 56 ábrával (1891). És midőn a vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszterium tizenöt évvel ezelőtt az ifjúság testi nevelésére vonatkozó rendeleteit kiadta, a játék délutánokat kötelezőleg behozta, a korcsolyázást, fürdést, úszást és a testedző sportot ajánlotta, az intézeti, kerületi és országos ifjúsági tornaversenyeket életbe léptette: akkor Antolik volt az első, a ki e dolgot valóságos szenvedélylyel felkarolta és mint a pozsonyi középiskolák játszótéri bizottságának tizenkét éven át elnöke fáradhatatlan tevékenységet fejtett ki a játszótér berendezése és az ifjúság testi erejének fejlesztése érdekében.

Gróf Csáky Albin és Berzeviczy Albert miniszterek abból a helyes elvből indultak, hogy mens sana in corpore sano, és az elméleti tárgyak tanításával járó szellemi megfeszítés ellensúlyozására szánt testgyakorlatok mellett az ifjúsági játékokat is bevitték az iskolába, mert a játékoknak nagy paedagógiai értéke van, mely abban keresendő, hogy a test fejlesztésének és a szabad mozgásnak biztosítása mellett a szellemi munkában kifáradt növendékeket hasznos és kellemes módon szórakoztatják, felvidámitják s idegrendszerüket újabb szellemi munka kifejtésének javára feltétlenül megpihentetik.

Itt kell megemlítenem, hogy midőn a helybeli középiskolai tanárok a tanári körben erről a témáról közös értekezletet tartottak, Antolik volt az, a ki engem arra buzdított, hogy az ifjúsági játékokról nyilvános előadást tartsak.

Az előadásnak kedvező eredménye volt. A gróf Pálffy-szeniorátus nagylelkűleg hat holdnyi területet engedett át a ligetfalusi legelőből, hogy ott játszóhelyet csináljunk, és a nagy közönség kétezerhatszáz koronát adományozott az első berendezésre. A berendezést Antolik vezette, és rövid idő alatt szép

játszóterünk volt, s ott, a hol régebben az úgynevezett cigánytócsa (Zigeuner-Lache) volt, ma már egyenes térség s rajta gyári telepek terülnek el. Tíz évig használtuk e játszóhelyet.

Három évvel ezelőtt Pozsony sz. kir. város t. tanácsa adott a középiskoláknak — az óligetbe vezető uton szép játszóhelyet, s ennek a berendezése, bekerítése és felszerelése, mondhatjuk, egyedül Antolik érdeme. Nem kimélt fáradságot, időt, anyagi áldozatot, csak hogy e térséget célszerűen rendbe hozhassa.

A miniszteriumnál tekintélyes segílyt eszközölt ki a tetemes kiadások fedezésére; s terve volt a játszótér szomszédságában idővel korcsolyázó és csónakázó helyet is teremteni.

A térnek egyenetlési munkájánál a tanulók is segítettek. Vett nekik ásókat, kapákat, gereblyét, talicskát, kis szekeret, hogy passzióval dolgozhassanak.

Az ifjusági játékokat éveken át maga is vezette, sőt többet mondok, tanulmány tárgyává tette és sok új játékot állított össze, s azokat magyar és német nyelven ki is adta. Antolik játéakai megjelentek a pozsonyi réaliskola értesítőjében, a Tanulók Naptárában, a Kincses Kalendáriomban, s ez úton elterjedtek az egész országban, sőt a külföldön is,

Játéakai közt különösen kiemelendők: A magyar csatajáték, Budavár ostroma, a piski hid, a farkas verem, a gyors méta. A Budapesten megtartott országos ifjusági tornaverseny alkalmával néhányat e játékok közül tanítványaival be is mutatott s ott annyira tetszettek, hogy egyeseket ismételniök kellett.

*

Antolik jó író volt. Stílusa egyszerű, világos, értelmes. Értekezéseit szigorú logikával írta és mindig könnyen érthető rajzokkal illusztrálta.

*

Antolik jó ember volt. Finom érzéke volt az igaz, szép és jó iránt.

Kereste és szerette a szépet az emberben és a természetben, a szóló és képző művészetben.

Érzéke volt a természet szépsége iránt. Szemeit élvezettel legeltette a fenyvesek, lombdők, bércek tarka képein. Szeretett sétálni szép ligetünkben és hegyi parkunkban. A magas fák közt kereste és vizsgálta azokat, melyeket a villám érintett.

Midőn a vöröskői és modori erdőkben együtt jártunk, nem tudta eléggé dicsőíteni gróf Pálffy János nagyszerű iskolai alapítványát. Milyen élete lesz ott a beteges tanároknak és tanulóknak! — mondá.

És mily elragadtatással beszélt a Magas Tátráról, szülőföldjének hegyeiről, völgyeiről.

De szerette az Alföldet is, a szabadság jelképét, tágas látókörével.

Szerette a kedélyes társaságot.

Sok irányú érdeklődése és az abból folyó sok irányú tevékenysége ismeretes.

Mondjam-e, mily odaadással dolgozott éveken át e tisztelt társulatban? — Hiszen azt mindnyájan tudjuk.

Mily szép tervei voltak az egyesület fennállásának ötven éves jubileuma illő megünneplésére!

Bátran kérdezhetjük: ki vállalkozik e tervek megvalósítására?

A helybeli polgári Magyar Körben több ízben tartott népszerű fizikai előadásokat.

A pozsonyi Szabad Liceumnak ő volt tulajdonképen a lelke.

És a pozsonyi Szabad Egyetem előadásainak is ő tett készséggel szolgálatot.

Az aradi Kölcsey-Egyesület mind anyagi, mind szellemi felvirágozását leginkább Antolik fáradhatatlan tevékenységének és ügybuzgalmának köszöni.

Reális ember volt.

Ellensége minden szószátyárnak s az igazságot elhomályosítóknak.

*

Még családjáról kell néhány szót mondanom. Nejét, a kassai születésű Czitó Ilonát még Aradon eltemette.

Öt gyermekének neveléséről szépen gondoskodott. Legidősebb fia végezte a kassai gazdasági intézetet és a magyaróvári gazdasági akadémiát, most uradalmi tiszt Tót-megyeren.

Második fia joghallgató Budapesten s a mellett festőművészettel is foglalkozik.

Harmadik fia negyedik reálosztálybeli tanuló helyben.

Idősb leánya Rákóczy Géza tanár neje helyben, ifjabb leánya, a szép, viruló hajadon, tavál nyáron jobblétre szenderült.

Antolik takarékos ember volt.

Gyermekeiről szépen gondoskodott. Mindegyiknek kis vagyonkát hagyott, mi a mai nehéz és drága megelhetési viszonyok közt nem kis érdem.

*

Befejezem.

Antolik Károly a tudománynak, a felvilágosodásnak, a magyar tanügynek jeles harcosa, a társadalomnak derék, hasznos tagja volt.

Áldott legyen emléke!
